

moltes llengües romàniques (si bé en català aquest ús es mantingué més vigorós que en castellà, en el segle passat i fins el present, en el cas de *l'esperit de vi*, molt més usat llavors entre nosaltres que *ALCOHOL*, cf. aquest); aplicat a tot cos volàtil d'aquesta naturalesa, nasqué això ja en el baix llatí dels químics medievals, i Gerardo de Cremona († 1187) usava amb aquest valor *anima* (*Isis* XII, 42), el qual no oblidem que en el seu significat etimològic era així mateix 'buf, alè d'aire'; d'ací el derivat *esperitera* mall. 'fogonet de metall amb alcohol', tan arrelat allà que, a Binissalem, s'ha tornat el nom propi d'un paratge de forma comparable (1964).

DERIV.: *Esperitar*, *Esperitat*, *Esperitera* (supra). *Esperitó*, *Espiritual* [Llull], secundàriament 'relatiu a la vida interior', sovint amb el matís desviat cap a 'religiós'; per una moda del S. XVI s'escriviren obres literàries (com versos amorosos, novelles pastorils, etc.) *contrafetes a l'espiritual* (aplicades a idees místiques): Joan Timoneda, c. 1555, publica una versió de les còpies de *Bella, de vós só enamorós* trasposada d'aquesta manera (MilàF, O. C. cat. VI, 187; a l'Edat Mitjana es digué més sovint *esperital* o *esperitual*, tots dos ja en Llull. Mot que la nostra literatura ha sublimat fins als cims del pensament universal, amb els Cants immortals de Maragall i d'Ausiàs Marc.

Espiritualitat, *Espiritualista*, *Espiritualitzar*, *espiritualització*, *-itzador*, *Espirituós*; *esperitós* [preferit encara Lab. 1839]. *Esperitista*; *esperitisme* (les formes usuals, que els diccs. canvien en *espir-*, sense gaire més raó que seguir la petjada del castellà i el francès, on la *-i-* té explicació).

Aspirar [c. 1460, amb *as-* canviat en *es-*: «Lo gran rey de Canària --- ab la viril inquieta joventut, de nobles sperances guardada, sempre *spirant* a honorosa victòria», JoMartorell, cap. 5; *aspirar* Lacav., 1695: «vós *aspirau* a honres a les quals no podreu may arribar»; l'ex. de Llull que cita *AlcM* és mala grafia per *aspirar* < *inspirar*], ll. *aspirare* (*adsp-*): l'havia precedit *aspiració*, que ja registra OPou trad. *psalma*, junt amb termes de recitació o música («lo compàs, pausa, cantar ruyment», *ThPu.*, 170) i aplicat a la pronunciació de la *h* ja l'usa L. d'Aversó, *Torc.*, mal escrit *aspiració* (II, 28, 71) o *exp.* (I, 35). D'*aspirar* potser fou desfiguració popular el mall. *espirrar-se* 'alçar-se de puntetes', 'posar-se de puntetes' (*BDLC* XIII, 227, 308), 'mostrar-se molt eixerit, o més gracios del que un és' (*AlcM*), que sembla alteració de *aspirar* 'ambicionar' per influència del grup del cast. familiar *pirrar-se por* (*algo*) 'desitjar-ho amb vehemència' i altres mots expressius (com val. *pirri* 'borratxera', 'borratxo') (*DCEC* III, 928, n. 2, *PURRELA*). *Aspirant*, *Aspirament*, *Aspirat*, *Aspiratiu*.

Conspirar [1695, Lacav.]: «conjurar contra de algú; ab aquell tirà han ells *conspirat* de pèrdter-me; los que tu veus parlar-se a la orella, *conspiran* contra de tu; *conspirats* o conjurats: conjurati»; del ll. *conspirare* 'estar d'acord', 'conspirar', pròp. 'respirar junts'. *Conspiració* [S. XIII, *CosTort.*]. *Conspirador* [Lab. 1839].

Expirar [1399], usat amb el caràcter de recurs d'es-

til per no repetir *morir*: «axí con moren los hòmens --- totes coses *espiren*, e l'home no ha res més avant que la bèstia», BMetge, *Lo Somni* I; «inclinant la humil testa / *espiràs* ab gran tristura, / e lavòs fonc manifesta / la sagrada scriptura», Fc. Prats, 1487, JMBover, *BiEscrBal.* II, 156.16.6; *expiro* 'em moro' diu Pirene, *Atl.* I, pres del ll. *exspirare* 'exhalar', 'expirar'. *Expiració*, *Expirament*, *Expirant*.

Inspirar [escrit *spirar*, Llull], pres del ll. *inspirare* 'bufar a dins d'una cosa, fer-hi entrar bufant', 'infondre idees'; «per los mèrits del canonge, Déus volc *spirar* de divinal gràcia lo burguès e sa muller, e reeberen per filles aquelles fembres» (*Blanq.* II, 93.5), «Déus --- *spira* sant Spirit» (*Merav.* IV, 37); escrit *inspirar* ja sovint Ss. XIV i XV. *Inspiració* [Llull]: «dementre que Blanquerna considerava en fortitudo e en nobilitat de coratge, per lum e *spiració* de divinal saviea, remembrà ---» (*Blanq.* I, 260.16), «tant era enflamat de la divinal *spiració* --- ell volc anar en son ermitatge» (id. II, 253.21); en el sentit d'«exaltació poètica, literària», és molt del S. XIX, i algú que tenia dret a parlar-ne, no n'evità l'ús ni en la seva èpica: «Gentil plantat a l'ombra se queda d'un auró, / mirant als qui la música destria / y encadena uns ab altres l'armonia, / com lliga les idees ardenta *inspiració*», *Canigó* I, 18.6. *Inspirat*, *Inspirable*; *inspirabilitat*, *Inspirador*; *inspiratriu*, *Inspiratiu*, *Inspiratori*.

Respirar [c. 1400, Ant. Canals, StVicentF], pres del ll. *respirare* id.; *respirable*; *respiració* [c. 1500, Cauliac]. *Respirador* [DTO.]. *Respirall* [Lab. 1840]: molt viu en val. central per a les ventoses o obertures per on respira una sèquia que va en conducció subterrània, enginy tan descabdellat a l'Horta (Silla, Genovés ---, 1962); «no era més que una tossuderia de noy afalagat, únic - d'una naturalesa mal corretgida», MVayreda (*Sang Nova* III, xiii, 242). *Respirament*, *Respiratiu*, *Respiratori*.

Respir [Lab. 1840], mot tardà, que no ho és menys en cast. *respiro* [princ. S. XIX]; especialment en l'acc. 'temps curt de repòs, pròrroga per fer una cosa' no és impossible que tant en cast. com en cat. sigui adaptació del fr. *répit* RESPECTUS, i en part conservació del cat. ant. *respit*, oc. ant. *respiech* «égard; espoir, atente; répit, délai», com sigui que *respit* s'ha conservat en ross. i en val. («voluntaria cosa: arrendament per 8 anys, quatre de ferm y quatre de *respit*», Sanelo, 124bis^o, i n. de Gulsoy) i Fabra el féu incloure com a addició al seu diccionari; en la *Cròn.* de Jaume I s'usa *tenir a respit*, amb sentit, per dir-ho així, tornat passiu, 'defensar, mantenir defensat'; «per més d'un any durà aquell pernatbat, aquell panteig de lluita fosca i tràgica, sense un *respir*, contra la mort», Coromines (*La Vida Austeras*, 374.4).

Sospirar [Llull], del ll. *sūspirare* 'respirar fonament', 'sospirar', mot conservat en forma hereditària en totes les llengües romàniques: «Dix aquestes paraules en plorant e *suspirant* molt devotament», Llull (*Gentil*, 7); popular en totes les èpoques: «Bella, de vós só enamorós, / ja fósseu mia! / La nit e'l jorn, quan pensa en vós, / mon cor *sospira*», Joan Timone-